

AB’NİN GELİŞEN “AVRUPA GÜVENLİK VE SAVUNMA POLİTİKASI” VE TÜRKİYE

Haydar EFE*

Öz:

Uluslararası sorunlar üzerinde ve küresel politikada etkili; tek sesle konuşan başat bir aktör olma amacına ulaşmasının etkili ve tutarlı bir Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası (AGSP) oluşturmasıyla mümkün olacağı gerçeğinin farkına varan AB, 1990’ların sonunda St. Malo ve Köln zirveleriyle Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası’nın kurumsal yapısını oluşturmaya başlamıştır. AGSP, AB’nin etkili bir Ortak Dış ve Güvenlik Politikası oluşturması için önemli bir araç olmuştur. Gelişen Ortak Dış ve Güvenlik Politikası alanındaki bu çabalar, Türkiye’nin güvenliğini olumsuz etkilemiştir. Türkiye, pek çok Avrupa Birliği üyesini geçerek AB’nin “Temel Hedef”ine toplamda altıncı büyük güç olarak katkı yapmayı taahhüt etmesine rağmen, Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası mekanizmalarından dışlanmıştır.

Bu makalenin temel argumanı: Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası’nın kurulmasının Avrupa Birliği’nin küresel güç olma amacına ulaşması için bir gereklilik olduğu; aynı zamanda, Türkiye’nin yeni Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası yapılarından dışlanmaması gerektiği ve Türkiye’nin AB’nin gelişen Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası’na çok değerli katkılarda bulunabileceğidir.

Anahtar Kelimeler: Avrupa Birliği, AGSP, güvenlik ve savunma

THE EU’S EVOLVING “EUROPEAN SECURITY AND DEFENCE POLICY” AND TURKEY

Abstract:

The EU intends to make itself an important and effective actor in global politics which speaks with one voice and having influence on international issues. In order to achieve this goal, EU has to develop effective and a coherent European Security and Defence Policy. (ESDP) At the end of the 1990’s the European Union formed and created the institutional structure of “European

* Dr., Milli Eğitim Bakanlığı, efehaydar@gmail.com

Security and Defence Policy” in St. Malo and Cologne Summits. ESDP provides the EU with an important tool for the pursuit of an effective CFSP. These efforts in the field of newly developing European Security Defence Policy has had negative effects on security of Turkey. Even though Turkey’s declared contribution to the EU’s Headline Goal stands as the sixth largest contribution in total, surpassing many of the EU members, Turkey was excluded from ESDP mechanisms.

The main argument of this article that establishing European Security Defence Policy structure is necessary for the European Union to become an effective global actor on the international scene; at the same time, Turkey must not be excluded from the new European Security Defence Policy structure, because Turkey will be able to make valuable contributions to EU’s newly developing European Security and Defence Policy.

Keywords: European Union, ESDP, security, defence

GİRİŞ

Soğuk Savaş’ın bitimiyle birlikte ABD’den bağımsız hareket etmeye başlayan Avrupa Birliği’nin küresel bir güç olmaya çalışması ve Avrupa’nın güvenliğinde aktif bir rol almak istemesi sonucunda Maastricht Antlaşması ile getirilen üç sütunlu yapının ikinci sütunu olarak “Ortak Dış ve Güvenlik Politikası” (ODGP) oluşturulmuştur. Ardından, Köln Zirvesi ve St. Malo kararlarıyla birlikte ODGP’nin önemli bir parçası olarak “Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası” (AGSP) oluşturulmaya başlanmıştır.

Birliğin ekonomik gücüyle desteklenmiş ortak dış politika girişimlerinin ötesine geçebilmek için askeri güç oluşturma gerekliliği kabul edilerek (Çayhan, 2002 :1) 3-4 Haziran 1999 Köln Avrupa Birliği Zirvesi’nde BAB’ın 2000 yılında feshedilmesine karar verilmiş ve “Petersberg Görevleri” olarak adlandırılan BAB’ın kriz yönetim görevleri AGSP kapsamına alınmıştır. Bu kararın arkasından BAB Bakanlar Konseyi 13 Kasım 2000 tarihinde Marsilya’da yaptığı toplantıda, BAB ile AB ve ilgili ülkeler arasındaki mevcut siyasi diyalogun sona erdirilmesi ve BAB çalışma gruplarının bir geçiş dönemi sonunda kapatılması kararlaştırılmıştır. Nitekim 26 Şubat 2001 tarihinde imzalanan ve 1 Şubat 2003 tarihinde de yürürlüğe giren Nice Antlaşması çerçevesinde BAB’ın AB içindeki rolüyle ilgili maddeler AB Antlaşması’ndan çıkarılmıştır. (Çomak, 2005: 76)

“Askeri Kriz Yönetimi”, “Sivil Kriz Yönetimi” ve “Çatışma Önleme” olmak üzere üç bölüme ayrılan Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası’na Nice Zirvesi ile yeni askeri yapılar getirilmiştir. Başta Siyasi ve Güvenlik Komitesi olmak üzere Askeri Komite, Askeri Personel, Kriz Yönetiminin Sivil Unsurları Komitesi kurularak AGSP’nin kurumsal yapısı hızla oluşturulmuştur. Bu hızlı gelişmeye rağmen ABD’den bağımsız olarak askeri kapasite ve olanaklar yaratma konusunda eksiklikler halen devam etmektedir.

AB, kendi askeri mekanizmalarını oluştururken AGSP, Türkiye'nin jeopolitik anlamda tasfiye edildiği bir sürece dönüşmüştür. Türkiye, NATO-Varşova Paktı ülkeleri sınırlarının üçte birini savunan ülke olarak büyük fedakarlıklar yaptığı Soğuk Savaş döneminden sonra, yeni şekillenen AGSP mekanizmalarından dışlanmıştır. AB ile güvenlik ilişkisini sağlayan BAB'ın tasfiye edilmesiyle Türkiye, AB güvenlik süreci dışında kalmıştır. (Öymen, 2001:53) Ankara, AB'nin 1999'da yapılan NATO'nun Washington Zirvesi'nde alınan kararları ihlal ettiğini belirterek AB'nin Türkiye'ye önerdiği danışma mekanizmasına itiraz etmiştir. Potansiyel 16 çatışma bölgesinden 13'ünün çevresinde yer aldığı; AB ülkelerinden daha istikrarsız bir bölgede pek çok tehditle karşı karşıya olan Türkiye'nin AGSP'den dışlanması bölgede hem AB'nin hem Türkiye'nin güvenliğini olumsuz etkilemektedir.

AB, "11 Eylül'den" sonra "yeni tehditler" nedeniyle güvensiz hale gelen dünyada güvenliğini sağlayabilmek için Türkiye'ye giderek daha fazla ihtiyaç duyacaktır. Çoğunlukla Türkiye'nin çevresindeki coğrafyadan kaynaklanan küresel terör, insan kaçakçılığı, uyuşturucu ve kitle imha silahları kaçakçılığı, kara para aklama, etnik ve dini çatışmalar, yoksulluk ve kalabalık nüfus ve enerji problemleri gibi Avrupa'nın günümüzde karşı karşıya olduğu tüm bu tehditler ve istikrarsızlaştırıcı faktörler, Türkiye'nin AB'ye üyeliğiyle ve dolayısıyla AGSP mekanizmaları içinde etkin işbirliğiyle ortadan kaldırılabilir.

Küresel bir aktör olmak isteyen AB, etkili ve tutarlı bir ODGP ve AGSP oluştururken Türkiye'ye ihtiyaç duyacak ve Türkiye bu politikaya önemli katkılarda bulunabilecektir. Uluslararası krizlerde deneyim kazanmış, bölgesinde güven unsuru olan silahlı kuvvetleri ile Türkiye, AB'nin gereksinim duyduğu yetenekleri karşılamaya hazır olarak, AB'nin Güvenlik ve Savunma Politikası'nın etkinliğini artıracaktır.

D) BATI AVRUPA BİRLİĞİ (BAB) VE TÜRKİYE'NİN BAB İÇİNDEKİ KONUMU

1948 yılında Brüksel Antlaşması ile kurulan "Batı Birliği" yada "Brüksel Antlaşması Örgütü", 1955 yılında Almanya ve İtalya'nın da birliğe dahil edilmesiyle Batı Avrupa Birliği'ne (BAB) dönüşmüştür. Ancak Batı Avrupa, "Avrupa Savunma Topluluğu" projesinin başarısızlığa uğramasının ardından Soğuk Savaş döneminde güvenliğini sağlama görevini ABD'ye devretmiş, NATO Soğuk Savaş yılları boyunca Avrupa'nın savunmasından sorumlu tek örgüt olarak kalmıştır. BAB ise bu dönemde atıl bir güvenlik organizasyonuna dönüşmüştür.

1970 Lüksemburg Raporu'yla başlayan Avrupa Siyasi İşbirliği (ASİ) sürecinde AT'nin güvenlik ve savunma ile ilgilenmesi, ancak Soğuk Savaş'ın gerilimlerinin azalmaya başladığı 80'li yıllarda mümkün olabilmıştır. 1981 Londra Raporu ile terörizm ve silahlanmanın kontrolü gibi güvenliğin siyasi yönlerini ilgilendiren konular tartışılmıştır. ASİ'nin kapsamını güvenlik ve savunmayı da kapsayacak şekilde

genişletme amacındaki Gencher-Colombo Planı'nın başarısızlığa uğramasının ardından; 17-19 Haziran 1983 tarihlerinde Stuttgart'da toplanan Avrupa Konseyi, Stuttgart Bildirisi ile de güvenliğin askeri yönü dışarıda bırakılarak, sadece siyasi ve ekonomik yönleriyle ilgilenmiştir. Ayrıca, Tek Avrupa Senedi (TAS) ile savunma konusu dışarıda bırakılarak güvenliğin siyasi ve ekonomik yönlerinin koordine edilmesi ihtiyacının altı çizilmiştir. (TAS mad.30.3)

1984 yılı ise BAB tarihinde önemli dönüm noktası olmuştur. 26-27 Ekim 1984 tarihlerinde Roma'da bir araya gelen BAB Dışişleri ve Savunma Bakanları, BAB'ın yeniden canlandırılmasını öngören Roma Deklarasyonu'nu yayınlayarak, BAB'ı tekrar faal hale getirdiler ve ilk kez olası ortak askeri işbirliğini değerlendirdiler. Ayrıca, BAB üyesi ülkelerin dışişleri ve savunma bakanlarının yılda iki kez bir araya gelmeleri kararlaştırıldı.

27 Ekim 1987 tarihinde Lahey'de biraraya gelen Batı Avrupa Birliği Bakanlar Konseyi, "Avrupa Güvenlik Çıkarları Platformu" nu kabul ederek, Avrupa'nın savunma alanında kendi kimliğini geliştirmesini amaçladılar. BAB'ın gelecekteki çalışma programı için genel prensipleri de ortaya koyan Lahey Platformu'nun "*Avrupa Tek Senedi'ne uygun olarak bir Avrupa Birliği taahhüdümüzü yineliyoruz. Eminiz ki bütünleşmiş bir Avrupa'nın inşası güvenlik ve savunma dahil edilmediği süreçte tamamlanmamış olarak kalacaktır.*" ifadesiyle Avrupa'nın bütünleşmesine bir savunma boyutu ekleme amacının altı çizilmiştir.

Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle AB, Maastricht Antlaşması ile Ortak Dış ve Güvenlik Politikası'nı oluşturmuş, ASİ'nin siyasi işbirliği kapsamı aşularak güvenlik alanında işbirliğinin de Birliğin yetki alanına girmesi sağlanmıştır. Birliğin özellikle nihai olarak ortak bir savunma politikasını da kapsayacak olan birliğin güvenliğine ilişkin bütün konuları kapsayan bir ortak güvenlik politikası öngörülmüştür. AB'nin savunma kolu olarak düşünülen BAB ise "AB'nin gelişiminin ayrılmaz bir parçası" olarak tanımlanmış ve BAB'a Birliğin savunma ile ilgili kararlarını uygulaması görevi verilmiştir. (Maastricht Antlaşması, madde J 4.2) Sonuçta, Maastricht Antlaşması ile AB, bir savunma aktörü konumuna gelmemiş, fakat gelecekte gerçekleşmesi muhtemel ortak savunma kurumsallaşmasına olanak sağlanmıştır.

Maastricht Antlaşması'nın 30 Nolu Deklarasyonu, AB üyesi olmayan NATO üyelerinin BAB'a ortak üye olarak katılımı için hukuki bir temel oluşturarak, BAB'a tam üye olmayan devletler için karar alma sürecine katılımda etkili bir katılım mekanizması geliştirmiştir.

1952'de NATO'ya katılarak, Avrupa güvenlik mimarisine dahil olan Türkiye, 1988'de Yunanistan'la birlikte BAB'a tam üye olmak için başvurmuştur. 1992 Petersberg Deklarasyonu ile BAB'a tam üye olabilmek için AB'ye tam üyelik koşulu getirilmiş, bunun üzerine 20 Kasım 1992 tarihli Roma Bakanlar Konseyi toplantısında BAB'ın genişlemesinin kabul edilmesiyle "ortak üye" statüsünde BAB'a katılarak BAB Konseyi toplantılarına, çalışma gruplarına ve BAB'ın planlama birimine katılma

hakkına sahip olmuştur. 1995 yılından itibaren BAB Askeri Karargahı'na subay göndermiş ve askeri karargahın tüm faaliyetlerine tamamen eşit olarak katılmıştır. Ayrıca, Avrupalı devletlerin savunma harcamalarını koordine etmek amacıyla 1993'de oluşturulan Batı Avrupa Silahlanma Grubu (WEAG) ve 1996'da oluşturulan Batı Avrupa Silahlanma Organizasyonu (WEAO)'nun da kuruluşundan beri üyesi olmuştur.

Türkiye'nin BAB içinde elde ettiği en önemli kazanım ise 15 Nisan 1997 tarihinde NATO destekli BAB operasyonlarına tam üye hakları ile katılma hakkı kazanması olmuştur. Bu statü, 18 Kasım 1997'de yapılan Ertfurt BAB Bakanlar toplantısında daha ileri götürülmüş ve Türkiye, BAB'ın kriz yönetimi fonksiyonlarının sona erdirildiği 30 Temmuz 2001'e kadar düzenli bir şekilde BAB içerisindeki pozisyonunu güçlendirerek, BAB'ın görev alanı dahilindeki tüm kriz yönetimi faaliyetlerine tam üyelere yakın haklarla katılma olanağına kavuşmuştur. Türkiye, BAB içindeki faaliyetlerinde NATO üyeliğinden yararlanmış, her türlü BAB faaliyetlerine aktif olarak katılmıştır. Onay vermediği konularda veto hakkını kullanmıştır.

II) AVRUPA GÜVENLİK VE SAVUNMA POLİTİKASI'NIN OLUŞTURULMASI VE TÜRKİYE'NİN AGSP KARAR MEKANİZMALARINDAN DIŞLANMASI

AB'nin Maastricht Antlaşması'yla getirdiği düzenlemelerinin etkin ve güçlü bir ODGP oluşturmadığı, Balkanlar'daki çatışmalara müdahale edilememesiyle açıkça görüldü. Bunun üzerine, ODGP'nin askeri yönünü oluşturacak "Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası" (AGSP) oluşturma çabalarına hız verildi; diğer yandan Avrupa'da NATO'nun varlığı sorgulanmaya başlandı.

NATO ise 1991 Roma Zirvesi'nde Avrupalı müttefiklerinin kendi güvenlikleri üzerinde daha fazla sorumluluk almalarını teşvik etmiştir. Ocak 1994 NATO Brüksel Zirvesi'nde NATO'nun bütünüyle müdahil olmadığı operasyonlarda, BAB'ın NATO varlık ve yeteneklerine güvenceli erişimi sağlanmıştır. NATO içinde Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği (AGSK) kavramı ile NATO ve BAB'ın birlikte oluşturdukları Birleşik Müşterek Görev Gücü (BMGG) kavramı geliştirilmiştir. Avrupa ülkelerinin güvenlik ve savunma politikalarında daha fazla sorumluluk almak istemeleri sonucunda ABD, Avrupalı müttefiklerinin savunma ve güvenlik alanındaki yükü ABD ile birlikte eşit olarak paylaşmalarını teşvik etmek ve AB'nin savunma ve güvenlik alanındaki faaliyetlerini kendi kontrolü altında tutmak için AGSK kavramını geliştirmiştir. Bu kavram, BAB'ın aynı karargahları ve kadroları oluşturmasına gerek kalmadan hızlı bir şekilde operasyonel hale gelmesini sağlayacak öneriler getiriyordu. AGSK ve BMGG kavramları 1996 Berlin Bakanlar Toplantısı'nda daha da geliştirilmiştir. Bir NATO projesi olan AGSK, NATO'dan "ayrılabilir ama ayrı olmayan" kuvvetler fikrine dayandırılmıştır. (Rupp,2002: 59)

19 Haziran 1992 tarihinde Bonn'da toplanan BAB Bakanlar Konseyi toplantısında hazırlanan bildiride BAB'ın Avrupa güvenlik ve savunma yapılanmasında rol oynamaya hazır olduğu vurgulanmıştır. "Petersberg Bildirisi" olarak adlandırılan bildiriyle "Petersberg Görevleri" olarak isimlendirilen insani yardım ve tahliye; barışı koruma hareketi; barış yapmak da dahil olmak üzere kriz yönetimi görevlerinde silahlı kuvvetlerin kullanılması görevlerini BAB'ın görev alanı olarak tespit etmiştir.

Amsterdam Antlaşması ile savunma ve güvenlik konularında Maastricht Antlaşması'nda olduğu gibi çok ileri düzenlemeler getirilmemiş, ortak bir Avrupa savunması önerilmemiştir. Ancak, Amsterdam Antlaşması ilk defa ortak savunmanın kurulması konusunda Avrupa Konseyi'ne yetki vermiştir. ODGP'nin, eğer AB Konseyi bu yönde karar verirse ortak bir savunma anlayışına dönüşebilecek olan ortak bir savunma politikasının giderek oluşması dahil Birliğin güvenliği ile ilgili tüm sorunları kapsayacağı (mad. 17/1) ve yine Avrupa Konseyi'nin karar vermesi halinde BAB ile bütünleşme olasılığının göz önünde bulundurulacağı (mad.17/2) belirtilerek, ortak bir savunmaya giden yolda bir AGSP kurulması ve BAB'ı AB'ye katma amacı belirtilmiştir. Ayrıca, ODGP Yüksek Temsilcisi atanmasına karar verilmiş ve Petersberg Görevleri, ODGP kapsamına alınmıştır.

Soğuk Savaş boyunca NATO'dan bağımsız bir AGSP oluşturulması fikrine soğuk bakan İngiltere'nin, İşçi Partisi'nin iktidar olmasıyla, Avrupa'da savunma ve güvenlik alanında bütünleşmeye evet demesinin ardından, ABD'nin de kendi kontrolünde bir AGSK'nin geliştirilmesini desteklemeye başlamasıyla birlikte, Aralık 1998 Saint-Malo Zirvesi'nde AB'nin savunma rolünü genişletme kararı alan Fransa ve İngiltere, BAB'ın bağımsız bir kurum olarak varlığına son verip, AB içine almak için girişimde bulunmuşlardır. St. Malo'da "*Birliğin, güvenilir askeri güçler tarafından desteklenmiş özerk hareket kapasitesine*" (Öymen, 2001: 63) sahip olması ve bunları uluslararası krizlere yanıt vermek için hazır bulundurması ve kullanması konusunda anlaşmaya vardılar. BAB'ın AB ile bütünleştirildiği Köln Zirvesi'ne giden süreç, Saint Malo kararlarıyla başlamıştır. Ayrıca, ilk ODGP Yüksek Temsilcisi olan Javier Solana, Kasım 1999'da BAB'ın genel sekreterlik görevlerini de üstlenmiştir.

AB Köln Zirvesi'nde, Avrupa liderleri 2000 yılının sonuna kadar AGSP'nin ve AB içinde bir askeri gücün oluşturulmasını kararlaştırdılar. AB'nin NATO'ya ihtiyaç duymadan kendi güvenlik örgütüyle krizlere müdahale etmesi amaçlanarak, AGSP'nin ana ilkeleri benimsenmiştir. Daha sonra, Marsilya Beyannamesi ile BAB, AB'ye dahil edilmiştir. Böylece AB, NATO'dan ayrı olarak, kendi güvenliğini üstlenme konusunda önemli yol katetmiştir.

3-4 Haziran 1999 Köln Avrupa Konseyi, AGSP'nin genel çerçevesini çizirken 15 üye devlet, Köln'de AB'nin NATO'nun bütünüyle ilgilenmediği durumlarda "Petersberg Görevleri'nin" yerine getirilmesi amacıyla kendi özerk eylemlerini gerçekleştirecekleri özerk eylem kapasitesi geliştirilmesini kararlaştırdılar.

Köln Avrupa Konseyi'nden sonra AGSP, ODGP'nin önemli bir parçasını oluşturmaya başlamıştır. Aynı zirvede Batı Avrupa Birliği'nin tarihi misyonunu tamamladığına ve 2000 yılında feshedilmesine karar verilmiş, BAB'ın insani yardım, kurtarma operasyonları, barış sağlama, koruma ve kriz yönetimi görevleri de AB'ye devredilmiştir.

Ancak, Köln Zirvesi ile başlayan süreçte AB'nin AGSP konusunda aldığı kararlardan Türkiye olumsuz etkilenmiştir. Bu durum Helsinki, Feira ve Nice Zirvelerinde alınan kararlarla da devam etmiştir. AB'den daha ciddi güvenlik riskleriyle karşı karşıya olan Türkiye, AGSP mekanizmalarında da BAB'da olduğu gibi eşit katılım istemiştir. AGSP'nin oluşturulmasına karşı olmadığını ve bu oluşumu destekleyeceğini belirterek Washington Zirvesi'nde AB üyesi olmayan NATO üyelerinin yeni oluşturulacak yapılardan dışlanmaması gerektiği şeklindeki alınan kararlara uyulmasını istemiştir.

AB ise Washington Deklarasyonu'nun 10. maddesinde belirtilen "... önceden belirlenmiş NATO imkan ve yeteneklerinin AB'ye tahsisi ve AB'nin NATO planlama yeteneklerine güvenceli erişimi konularında düzenlemelerin yapılacağı..." şeklindeki ifadeyi otomatik bir düzenleme olarak kabul etmiştir. Türkiye, NATO Konseyi'nin AB'ye, NATO'nun varlıklarından otomatik olarak yararlanma hakkı vermesini kabul etmemiş; NATO imkan ve yeteneklerine erişim konusunda "her durum için karar (case by case)" ilkesinin uygulanacağı ve konunun AB üyesi olmayan Avrupalı NATO devletlerinin AB kriz yönetimi mekanizmalarına katılımı ile bir bütün halinde değerlendirilmesi gerektiğini ifade etmiştir. (Rupp, 2002: 68)

ABD bu konuda Türkiye'yi desteklemiş AGSP'ye destek için üç koşul öne sürmüştür. "Üç D" olarak adlandırılan bu koşullar şunlardır: 1. no decoupling (gelişmelerin bir ayrıma doğru gitmemesi) 2. no duplication (ikilik, oluşturulan ilişkilerin bir tekrara yol açmaması) 3. no discrimination (ayrımcılık, AB üyesi olmayan NATO üyelerine ayırım yapılmaması) (Hunter,2002: 34)

Avrupa Konseyi, Helsinki Zirvesi'nde "karar almada özerklik ve NATO'nun müdahale etmediği uluslararası krizler karşısında AB'nin öncülük ettiği askeri hareketleri başlatmak ve gerçekleştirmek yolundaki kararlılığını belirterek, "Petersberg Görevleri" dahilindeki tüm faaliyetleri ifa edebilecek ve sürdürebilecek bir askeri güç oluşturmak konusunda görüş birliğine varmışlardır. "Acil Müdahale Gücü" olarak adlandırılan bu güce AB üyesi olmayan NATO üyelerinin ve diğer ilgili devletlerin katılımı için gerekli düzenlemenin yapılmasını kararlaştırdılar.

AB üyesi 15 ülke, Helsinki Zirvesi'nde "Temel Hedef- Headline Goal" kapsamında, 2003 yılı itibariyle yeterli deniz ve hava vasıtaları ile desteklenen, yaklaşık 60.000 kişilik kolordu büyüklüğündeki bir kuvveti 60 gün içinde bir kriz ortamında konuşlandırabilme ve bu kuvveti en az bir yıl süre ile muhafaza edebilmeyi hedeflediler. Ayrıca, stratejik seviyede istihbarat; komuta-kontrol imkanları; stratejik ulaştırma konusunda eksikleri olduğunu belirlemişlerdir. Washington Zirvesi

Deklarasyonu'nun, "... önceden belirlenmiş NATO imkan ve yeteneklerinin AB'ye tahsisi..." ifadesi esasen AB ülkelerinin bu eksikliklerini tamamlamak amacına yöneliktir. (Rupp,2002:69) Bu hedef doğrultusunda AB, Mayıs 2003'te 60 gün içinde konuşlandırılacak ve bir yıl kadar idame ettirilme niteliğine sahip 60.000 kişilik bir AB Acil Müdahale Gücü'nün operasyona hazır hale geldiğini duyurmuştur.

Haziran 2000 Feira Zirvesi'nde de AGSP ile ilgili önemli kararlar alınmıştır. Öncelikle, kriz bölgelerinde konuşlanması için 5000 polis memurunun hazır bulundurulması kararıyla "kriz yönetiminin sivil yönleri" güçlendirilmiştir. Ayrıca, AB üyesi olmayan Avrupalı NATO üyelerinin AB öncülüğünde yapılacak operasyonlara dahil edilmesi için gerekli düzenlemeler yapılmıştır. (Açıkmeşe, 2002:10)

Feira Avrupa Konseyi; Haziran 2000'de AB, AGSP mekanizmalarına katılım konusunda, "*AB üyesi olmayan NATO üyelerinin ve AB üyeliğine aday diğer ülkelerin AB askeri kriz yönetimine katkıda bulunabilmeleri ile ilgili düzenlemeler için gereken ilkeleri ve özellikleri*" belirlemiş, AB üyesi olmayan Avrupalı NATO ülkeleri ile AB adayı ülkeleri aynı kategoride değerlendirmiştir.

Sonuçta, Türkiye'nin AGSP'ye katılımı ile ilgili üç senaryo oluşmuştur: Birincisi, AB, NATO'nun hareketına katkıda bulunabilir; NATO önderliğinde düzenlenecek ve NATO imkan ve yeteneklerinin kullanılacağı hareketlerde, Türkiye karar mekanizmasında otomatik olarak yer alır; ikincisi, AB, NATO imkan ve yeteneklerinden yararlanarak bir hareket icra edebilir; üçüncüsü ise, AB, NATO'dan bağımsız, tamamen kendi imkan ve yeteneklerinin kullanarak özerk bir hareket icra edebilir. Birinci durumda Türkiye karar mekanizmalarında yer alır. AB ile problem ikinci senaryodan itibaren başlamaktadır: NATO, herhangi bir olaya müdahil olmaz ve AB böyle bir tercihte bulunursa, NATO Konseyi'nin alacağı bir kararla, NATO sahip olduğu imkan ve yeteneklerin bir kısmını AB'ye tahsis edecektir. NATO Konseyi'nin bu kararı alması aşamasında Türkiye karar mekanizmasındadır. Ancak bu tahsis yapıldıktan sonra, NATO imkan ve yetenekleri AB Konseyi emrine girecek ve AB Konseyi tarafından yönlendirilecektir. NATO'nun tahsis edilecek kuvvetleri belirlemesi aşamasında Türkiye, isterse bu kuvvete katkıda bulunacak ve harekate katılacaktır. Ancak bu NATO kuvvetinin, hareket sırasında kullanımı ile ilgili karar mekanizmalarında Türkiye olmayacak, sadece "Katılımcılar Komitesi'nde" söz sahibi olabilecek, AB Konseyi'nin karar toplantılarına katılamayacaktır. (Rupp,2002: 71)

Üçüncü senaryoda ise AB'nin özerk/bağımsız bir hareket icra etmesi durumunda, Türkiye harekate katılmak isterse bu niyetini AB'ye bildirecek, AB Konseyi'nin onaylaması halinde harekate katılabilecektir. Bu senaryo çerçevesinde birinci güçlük, Türkiye'nin harekate katılmasının kabulüdür. Bu aşamanın geçilebilmesi halinde bir sonraki problem: ikinci senaryo çerçevesinde ifade edilen, harekate kuvvet katkısında bulunan Türkiye'nin hareketle ilgili konularda AB karar mekanizmasına alınmamasıdır. Türkiye harekate kuvvet sağlamayı teklif eder ve AB Konseyi tarafından bu katkı kabul edilirse, hareketin günlük olarak idaresinin

yapılacağı "Katılımcılar Komitesi" içerisinde hareketi yönlendirebilecektir. Bu kapsamda Türkiye, AB öncülüğündeki operasyonların yalnız günlük yönetiminde yer alarak karar alma mekanizmalarına tam anlamıyla katılamayacaktır. Kuvvet katkısında bulunsa dahi, esas kararları alacak olan AB Konseyi'ne katılımı söz konusu olmayacaktır. (Rupp,2002: 71)

AB üyeleri ve diğer katılımcılardan oluşan söz konusu Katılımcılar Komitesi'ne, AB üyesi olmayan NATO üyeleri operasyona önemli bir güçle katılıyorsa, katılma hakları vardır. AB temsilcileri tarafından yönetilen Katılımcılar Komitesi'nin görevi; katılımcı ülkeler için operasyon hakkında detaylı bilgi vermek, katılımcı ülkelerin tavsiye ve görüşlerini AB Siyasi ve Güvenlik Komitesi ve AB Askeri Komitesi'ne iletmektir. AB, askeri operasyonu bitireceği zaman Katılımcılar Komitesi'ne danışarak son kararı verir. (Özen,2001:150)

Feira Zirvesi'nde AB üyesi devletler, AGSP'nin güvenilirliğinin ve etkinliğinin AB'nin askeri yeteneklerinin geliştirilmesiyle artacağı vurgulanırken, AGSP kapsamında "Güvenlik ve Savunma Alanlarında Ortak Avrupa Politikası'nın Güçlendirilmesi" başlıklı bir rapor da kabul edilmiştir. Bu rapor dahilinde zirvede, 30 Ekim 2000 tarihine kadar AB üyesi devletlerin, Acil Müdahale Gücü'nün oluşturulması için, bu kuvvete tahsis edecekleri asker sayılarını bildirmesi kararlaştırılırken, 2000 yılının sonunda yapılacak olan Nice Zirvesi'nde AGSP'nin kurumsal yapısına son şeklinin verilmesi kararlaştırılmıştır. (Özdal, Genç, 2005: 190)

NATO varlıklarının kullanıldığı operasyonlarla özerk (otonom) AB öncülüğündeki operasyonlar arasında bir ayrımın yapılmadığı Feira Zirvesi kararlarında, (Orhun,2000: 121) Türkiye'nin beklentileri karşılanmamış, eşit düzeyde bir işbirliği yerine alt düzeyde bir günlük danışma mekanizması getirilmiştir.

7-9 Aralık 2000 tarihleri arasında yapılan AB Nice Zirvesi'nde BAB'ın işlevinin sona erdirilmesi; AB çerçevesinde bir güvenlik yapılanmasına gidilmesi ve AB Acil Müdahale Gücü'nün kurulması kararlaştırılmıştır. Ayrıca, AB'nin özerk eylem kapasitesine sahip olması amaçlanmış; AB sevk ve idaresinde yürütülecek hareketler için NATO imkan ve yeteneklerine güvenceli erişim konuları tartışılmıştır. Bu kapsamda Washington Zirvesi kararlarının aksine AB üyesi olmayan NATO ülkeleri AB'nin karar alma mekanizmalarının dışında bırakılmaya devam edilmiştir.

Öte yandan BAB'ın fonksiyonları AB'ye devredilmiş, BAB feshedildiği için, BAB'ın AB içindeki rolüyle ilgili maddelerin, AB Antlaşması'ndan çıkarıldığı Nice Antlaşması, 1 Şubat 2003'te yürürlüğe girmiştir.

Söz konusu zirvelerde, AGSP ile ilgili olarak AB üyelerinin almış olduğu kararlar, Türkiye'nin "BAB kazanımlarının" ve Washington Zirvesi'nde elde etmiş olduğu hakların elinden alınmasına yol açmıştır. Zira Washington Zirvesi'nde alınan kararlarla BAB'ın bir operasyona başlaması durumunda Avrupalı bütün NATO üyeleri operasyona katılabileceklerdi. Oysa, Köln Zirvesi ile başlayan ve Helsinki, Feira ve

Nice zirvelerinde alınan kararlarla Türkiye, yalnız NATO olanaklarının kullandığı durumlarda bu operasyonlara direkt katılabilecekti. AB'nin kendi başına yapacağı operasyonlarda ise ancak Avrupa Konseyi'nin davetiyle katılabilmesi, yalnız bir ülkenin bile vetosuyla Türkiye'nin operasyona katılımını önleyebileceği anlamına geliyordu. (Öymen,2001: 18)

Nice Zirvesi Sonuçları'nın AGSP üzerine Başkanlık Raporu'nda AB projesinin AB üyesi olmayan Avrupalı NATO üyelerine de açık olduğu belirtilmiştir. Ancak bu "açıklık" şartlıdır. "Açıklık, Avrupa Birliği'nin karar alma özerkliği prensibine saygılı olunması" şartıyla geçerlidir. (Doğan, 2003: 170)

Aralık 2001'de yapılan Leaken Zirvesi'nde AB'nin kriz yönetim operasyonlarını uygulayabilecek duruma geldiği, yani AGSP'nin işlevsel hale geldiği ilan edilmiştir.

Ayrıca, Nice Zirvesi öncesinde Brüksel'de, 21 Kasım 2000'de üye ülkelerin AB'nin Acil Müdahale Gücü'ne taahhütlerini belirleyen Yetenek Taahhüt Konferansı yapılmıştır. Bu toplantı sırasında Türkiye, katılması halinde AB öncülüğünde yapılacak operasyonlara sağlayabileceği kuvvetleri belirlemek suretiyle, aslında AGSP'ye karşı olmadığını ve olanak tanındığı takdirde AB'nin askeri operasyonel yeteneğine ciddi katkılar sağlayabileceğini gösteriyordu. Türkiye bu oluşuma tugay büyüklüğünde bir kuvvetle katkıda bulunmayı taahhüt ediyordu. 5000 askerden oluşan mekanize bir tugay, 36 adet F-16 savaş uçağı, 2 nakliye uçağı, küçük bir filotilla vermeyi önerdi. Dahası katılım konusunda isteklerinin sağlanması durumunda AB'nin gereksinim duyacağı bazı stratejik destekler verebileceğini de belirtiyordu. Türkiye'nin bu taahhüdü bir çok AB üyesinin taahhüdünden fazlaydı. Buna rağmen, AB bu gücü sadece "yedek kuvvet" olarak kabul etme yoluna gitmiş, 60 000 kişilik ana kuvvete dahil etmekten kaçınmıştır. (Buharalı,2002: 38)

Ankara Mutabakatı

"11 Eylül" sonrasında AB'nin Acil Müdahale Gücü'nü faaliyete geçirme konusundaki çabaları, Türkiye üzerindeki baskıyı artırdı. Zira Türkiye, AGSP mekanizmalarında söz sahibi olmadan AB'nin NATO'nun imkan ve yeteneklerini kullanmasına onay vermiyordu. Türkiye'nin NATO olanaklarının kullanılacağı durumlarda, AB karar mekanizmasında yer almama ve kendisine yönelik tehditlerle ilgili kaygılarına çözüm bulmak amacıyla ABD, İngiltere ve Türkiye üçlü görüşmelerde bulundular.

Türkiye, NATO imkan ve yeteneklerinin AB tarafından kullanılması durumunda, NATO'nun karar verme iradesinin AB'ye devredildiğini, bu harekate katkıda bulunan NATO devletlerinin, bu iradenin temsilcisi olarak AB karar mekanizmasında söz sahibi olması gerektiğini ifade etmiştir. Ayrıca, NATO'nun imkan ve yeteneklerini kullanmasına rağmen, AB'nin NATO üyesi olmayan Avusturya,

Finlandiya gibi AB ülkelerine hareketin yönetiminde tam söz/karar hakkı vermesine karşılık, Türkiye'nin, harekate katkı sağlamasına rağmen bu hakkı tanımamasının Washington Zirvesi kararlarına uygun olmadığını savunmuştur. (Rupp, 2002: 71)

Ayrıca Türkiye, AB'nin özerk hareketinde, AB kuvvetinin kendisine karşı kullanılmasından da endişe ediyordu. Yunanistan veya GKRY'nin Türkiye'nin harekate kuvvet katkısını engellemesi ve AB Konseyi'nde alınacak bir kararla, AB kuvvetinin Ege veya Kıbrıs'ta kullanılması, AB ile Türkiye'yi karşı karşıya getirebilecekti.

2 Aralık 2001 Ankara Mutabakatı ile kurulacak "Avrupa Ordusu'nun" Türkiye'ye yakın bir yerde operasyon düzenlemesi halinde, Türkiye'nin karar mekanizmasında yer alacağı ve Türkiye'nin Yunanistan ile sorunlarının "Avrupa Ordusu'nun" görev sahası dışında bırakılacağı konularında Türkiye'ye verilen garantilere karşılık olarak Türkiye, bu konudaki tıkanıklığın aşılması için karar mekanizmasının tüm sürecinde değil, sadece harekate ilişkin planlama ve uygulama boyutunda söz sahibi olmasının yeterli olduğunu belirtmiş, Avrupa Ordusu'nun tüm karar mekanizmalarında yer alma ve veto hakkını kullanma talebi ve NATO imkan ve yeteneklerinin her biri için NATO'da oylama yapılması isteğinden vazgeçmiştir. (*Güncel Haber*, 2003: 3) Ayrıca, AB'nin NATO müttefikleri arasındaki sorunlara (Ege sorunu gibi) ve BM gözetimindeki konulara (Kıbrıs gibi) müdahil olmaması yönünde kararlar alınmıştır.

Yine varılan uzlaşya göre, bağımsız AB operasyonlarının bir NATO müttefikinin coğrafi bölgesi yakınında yapılması ya da ulusal güvenlik çıkarlarını etkilemesi söz konusu olursa, AB Konseyi'nin bu müttefikle görüşmelerde bulunmasını ve bu görüşmelerin sonucunu kararlarında göz önüne almasını gerekli kılmaktadır. Bu güçlendirilmiş danışma sistemiyle operasyon için Türkiye'nin görüşü muhakkak alınacak, ancak son kararı yine AB yetkili organları verecekti.

Türkiye'nin çevresinde yapılan operasyonlarda Türkiye'nin oy hakkı olmayacak ama onayı alınacak" tümcesi ile kendi güvenliğini yakından ilgilendiren bölgelerde karar alma mekanizmasının dışında kalmıştır. Türkiye operasyonlara katılsa bile, önceden çizilmiş siyasi ve stratejik çerçeve içinde kalarak ancak operasyonun günlük yönlendirmesine katılabilecektir. Fakat, Türkiye'nin yer aldığı operasyonlarda, katılım oranında oy hakkı tanınması ve operasyonun askeri büyüklüğünün % 15'ine kadar olan bölümüne Türkiye katılım taahhüdünde bulunursa, bu operasyonlarda "kararın nitelikli oy çokluğuyla alınması ve Türkiye'nin oylamada yer alması" kararlaştırılmıştır. (*Milliyet*, 3.12.2001)

Brüksel Belgesi ve Kopenhag Zirvesi

Ankara Mutabakatı'ndan hemen sonra gerçekleştirilen 14-15 Aralık 2001 Laeken Zirvesi'nde Yunanistan, Ankara Mutabakatı'na karşı çıkmış ve mutabakat

zirve sonuçları arasında yer almamıştır. Yunanistan'ı uzlaşmayı reddetmeye iten sebep mutabakatta yer alan taraf ülkelerin aralarındaki anlaşmazlıkların çözümünde NATO Antlaşması'ndan kaynaklanan yükümlülüklerine sadık kalacakları ve AGSP'nin müttefiklere karşı kullanılmayacağı hükümleriydi. Bu ifade ile Yunanistan, AGSP'yi Türkiye ile olan anlaşmazlıklarında kullanamayacaktı. (*Hürriyet*, 11.4.2002)

Ardından, Yunanistan Hükümeti, Türkiye ile anlaşmaya varılabilmesi için Ankara Mutabakatı'nda Türkiye'ye verilen güvencelerin aynısının kendisine de verilmesi talebinde bulunmuştur.

Sorun, 24-25 Ekim 2002 tarihlerinde Brüksel'de yapılan Avrupa Konseyi toplantısında çözüme kavuşturulmuştur. Söz konusu metin "Brüksel Belgesi" ismini almış, AGSP'nin müttefiklerin aleyhine kullanılmaması; buna karşılık NATO'nun da AB üyelerine karşı kullanılmaması; operasyonel planlamanın NATO'da yürütülmesi durumunda ise AB üyesi olmayan müttefiklerin tamamen bu operasyonların içinde yer alması; planlamanın AB'nin içinde yapılması durumunda, Avrupalı müttefiklerin katılımcı olarak subay göndermeleri ve AB'nin planlayacağı özerk operasyonlarda, daha sıkı bir danışma mekanizması kurulması konularında anlaşmaya varıldı. (*Güncel Haber*,2003:3) Brüksel Belgesi'nde Yunanistan'ın talebiyle "AGSP'nin bir müttefike karşı kullanılmayacağı" taahhüdüne karşılık olarak "NATO'nun da AB'ye ya da AB üyelerine karşı kullanılmayacağı" ibaresi eklenmiştir. Ayrıca, metne Birleşmiş Milletler Şartı'na aykırı tutumlarda bulunulmayacağına dair bir ifade de konmuştur.

Brüksel Avrupa Konseyi toplantısında alınan söz konusu kararların onaylandığı 12-13 Aralık 2002 Kopenhag Zirvesi'nde AGSP'nin hiçbir koşulda ve krizde herhangi bir NATO müttefikine karşı kullanılmayacağı, buna karşılık NATO askeri kriz yönetiminin de AB'ye ve üye ülkelerinden herhangi birine karşı eyleme geçemeyeceği teyit edilerek, Yunanistan tatmin edilmiştir. Ayrıca, NATO ile Barış İçin Ortaklık Antlaşması'nı (BİO) imzalamamış olan GKRY'nin NATO imkanları kullanılarak yürütülecek AGSP operasyonlarına katılmayacağı teyit edilmiştir.

III) TÜRKİYE'NİN AB'YE ODGP ve AGSP BAĞLAMINDA MUHTEMEL KATKILARI

Küresel güç olmaya çalışan AB'nin oluşturmaya çalıştığı AB Gücü yalnızca Avrupa değil, Kafkaslar, Orta Doğu ve Balkanlar'da da faaliyet gösterecektir. AB önderliğindeki kriz önleme operasyonları, Türkiye'nin siyasi, ekonomik ve askeri çıkarlarını etkileyecektir. Dolayısıyla, AGSP mekanizmalarına tam olarak katılan Türkiye, AB'nin bu bölgelerdeki sorunlarla başa çıkmasında en büyük yardımcısı olacaktır. Jeostratejik konumu ve Avrupa'nın bölgesel istikrarı için vazgeçilmez olan Türkiye'nin Avrupa Birliği'nin ODGP'na katılımı rolünü daha etkin hale getirecek; Kafkaslarda, Orta Doğu'da ve Balkanlarda önemli bir rol oynayacaktır. (Fogg, 2002:16)

Türkiye ile AB arasında gerçekleşecek bir bütünleşme, AB'nin AB üyesi olması öngörülme yenı komşularına yönelik olarak oluşturduğu Avrupa Komşuluk Politikası yoluyla komşu ülkelerle Avrupa normları, standartları ve politikaları zemininde kademeli ve kısmi entegrasyon sağlama amacındaki AB'nin gelişmekte olan Avrupa Komşuluk Politikaları'nın kapsamını genişletmeye yarayacaktır. (Emerson, Toccie, 2004: 63) Türkiye'nin üyeliğiyle birlikte AB'nin yeni sınırları Suriye, Irak, İran ve Güney Kafkasya ülkelerine ulaşmış olacaktır. Türkiye'nin üyeliği, Ortadoğu, Orta Asya, Kafkaslar, Balkanlar ve Akdeniz bölgeleriyle ilgili olarak AB'nin İyi Komşuluk Politikaları'nın daha geniş bir alana yayılmasına katkıda bulunacak ve inanırılığını artıracaktır. Birlik'in güney ve güneydoğudaki komşularına daha çok odaklanmasına katkıda bulunacaktır ki bu da AB'nin gelişmekte olan güvenlik stratejisiyle uyumludur; çünkü bugün AB açısından görünür tehditlerin kaynağı olarak bu bölge gösterilmektedir. (Emerson, Toccie, 2004: 64)

Türkiye'nin Avrasya ana kıtasında sahip olduğu merkezi jeopolitik konum, Türkiye'yi küresel dengeler içinde özel bir konuma sahip kılmaktadır. Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra ortaya çıkmış olan diğer ülkelerde ve aynı zamanda Akdeniz Havzasının güneyi ve Orta Doğu'yla ilişkisini etkin bir şekilde sokmak konusunda ciddi zorluklarla karşı karşıya olan Birlik, bu zorluklarla başa çıkmada Türkiye gibi bir yardımcıya ihtiyaç duyacaktır. (Emerson, Toccie, 2004: 64)

Askeri yetenekleri ve lojistik açıdan konumuyla AB'nin gelişmekte olan güvenlik ve savunma politikaları açısından Birlik'in sınırlarında mükemmel bir üs olma özelliğine sahip; Orta Doğu'da etkin bir şekilde hemen konuşlandırılacak bir askeri ve polis gücü olan Türkiye'nin üyeliği, AB'nin bir dış politika aktörü olarak geniş Orta Doğu bölgesinde oynayacağı rolün inandırıcılığını artıracaktır. (Emerson, Toccie, 2004: 64)

Orta Doğu Barış Süreci'nde genelde etkili olamayan AB, Türkiye'nin yardımına ihtiyaç duymaktadır. Türkiye, AB'nin bölgede rolünün artmasına katkıda bulunacaktır. İslam Konferansı Örgütü'ne üye olan; İsrail'le olan iyi ilişkileri yanında son dönemde özellikle Suriye ve İran gibi bölge ülkeleriyle de iyi ilişkiler kurma çabasında olan Türkiye, AB ile bölge ülkeleri arasında bağlantıyı güçlendirecektir. Komşularına laiklik ve demokrasinin yalnız Hıristiyan Batı'ya ait değerler olmadığı bu değerlerin evrensel olduğunu ve dolayısıyla Müslüman Doğu'nun da bunları benimseyebileceği mesajını verebilecek ve demokrasisiyle tüm İslam dünyasına model olabilecek ve Huntington'un "medeniyetler çatışması" tezini çürütebilecek yegane güçtür.

Türkiye'nin Güney Doğu Avrupa ve Balkanlar'daki rolü de önemlidir. Bu bölge 1990'larda Avrupa'nın güvenliği ve istikrarı açısından ciddi sorunlara kaynaklık etmiştir. Geçtiğimiz on yıl zarfında Türkiye, Batı Balkanlarda (Hırvatistan, Sırbistan-Karadağ, Bosna- Hersek, Makedonya ve Arnavutluk) olumlu ve yapıcı bir rol oynamıştır. Türk birlikleri barışı koruma ve istikrar operasyonlarına katılmaktadır. Türkiye'nin bölgedeki istikrar ve işbirliği sürecini desteklemeyi sürdürmektedir.

Türkiye'nin Balkanlar'daki rolü 1992-95 Bosna Krizinin ve 1998-99 Kosova Krizi'nin çözümünde ön plana çıktı. Türkiye, her iki krizde de büyük askeri yardım sağlamış, birlikleri BM komutası altında hizmet vermiş ve bir çok mülteciye ev sahipliği yapmıştır. (Baç, 2001:194)

AB, uzun vadeli hedefleri arasında enerji bağlamında çok önemli bir yeri olan Orta Asya'ya, hem coğrafi olarak hem de etnik ve kültürel açıdan çok yakın olan Türkiye'nin yardımıyla kolayca girebilir. AB'ye katılımından sonra güçlü tarihsel, kültürel ve ekonomik bağları kullanarak reform geçirmiş bir Türkiye, Orta Asya'nın istikrar kazanmasına yardım edebilir ve Sovyetler Birliği'nin çöküşünden sonra siyasi istikrarsızlığa maruz kalan bölgede demokratik değerlerin gelişmesini teşvik edebilir. (AB Türkiye Etki Raporu,2005)

AB uzun vadede enerji tedarikçisinin sürdürülebilirliği ve güvenliği için de Türkiye'ye ihtiyaç duymaktadır. Hem Karadeniz işbirliği kapsamında kurumsal anlamda, hem de Hazar ve Orta Doğu'daki tedarikçiler ile Batı Avrupa'daki tüketiciler arasında enerji arzı hattı olarak bölgesel işbirliğinin merkezi durumunda olan Türkiye, dünyanın enerji açısından en zengin bölgelerine sınırdaş olması nedeniyle, AB'nin enerji arzının güvenliği konusunda önemli roller üstlenecektir. Türkiye'nin katılımı, AB'nin bahse konu enerji kaynaklarına erişimini ve bu kaynakların AB tek pazarına güvenli bir şekilde taşınmasını teminat altına alabilecektir. Türkiye'nin katılımı, AB'nin olası tedarik kanallarını çeşitlendirerek, hem Rusya ve Ortadoğu hem Hazar çevresindeki ülkelerden alternatif ihraç güzergahları sunacaktır. Boğazlar ve Kuzey Irak-Ceyhan boru hattına ek olarak, Bakü-Ceyhan boru hattının tamamlanmasıyla birlikte Türkiye, önemli bir petrol transit ülkesi konumuna gelmektedir. Doğalgaz konusunda ise, Türkiye genişlemiş AB ile hem Hazar hem de Ortadoğu üreticileri arasında önemi gittikçe artan bir transit ülke konumundadır. (AB'nin Türkiye Etki Raporu, 2005)

AB'nin doğal gaza olan talebi 2002'de % 46'dan 2030'da % 71'e çıkması beklenmektedir. Bu artış Rusya, Orta Asya, Orta Doğu ve Batı ve Kuzey Afrika'dan karşılanacaktır. Dünya doğalgaz rezervlerinin % 45'ine sahip olan Rusya'dan sonra Azerbaycan, Kazakistan, Türkmenistan, Özbekistan, Irak, İran Suudi Arabistan, Suriye ve Mısır gibi ülkelerin payı %35'dir. Söz konusu tedarikçilerin çoğu kendilerine yakın olan Türkiye'den boru hatları yoluyla doğal gazlarını Avrupa'ya ulaştırmak istemektedirler. AB ise petrol ve doğalgazını Türkiye'den alması sonucunda tedarik yollarını çeşitlendirerek Rusya, Norveç, ve Cezayir'den sonra Türkiye'nin dördüncü tedarikçi olması amaçlanmaktadır. Böylece, Rusya'nın tekeli piyasada davranışları göstererek fırsatları istismar etmeye eğilimli tek bir ana tedarikçiye ticari anlamda bağımlılığın getirdiği riskleri ortadan kaldıracaktır. Türkiye'nin AB içine alınmasıyla tamamen güvenli bir geçiş bölgesi oluşturması yoluyla kendi enerji tedariklerinin güvenliğini artıracaktır. (Emerson, Toccie, 2004: 84)

Türkiye, AB'ye girdiğinde Karadeniz Ekonomik İşbirliği (KEİ) örgütünü kullanarak Bağımsız Devletler Topluluğu üyeleriyle AB arasında siyasi diyalog forumu oluşturabilir. Türkiye'nin katılımı, AB sınırlarını Ermenistan, Azerbaycan, ve Gürcistan'a kadar genişletecektir. AB'nin Türkiye vasıtasıyla Güney Kafkaslarda istikrar sağlayıcı bir etkisi olacaktır.

Dünyadaki en büyük daimi orduya sahip ülkeler sıralamasında (Çin, ABD, Rusya, Hindistan ve Kuzey Kore'den sonra) altıncı sırada yer alan ve 793.000 askeri personeli ile NATO'nun Avrupalı üyelerinin askeri gücünün % 27'sini oluşturan Türkiye, NATO ve uluslararası barış koruma operasyonlarındaki tecrübesiyle Afganistan (ISAF), Bosna (SFOR II) ve Kosova'da (KFOR) önemli görevler üstlenmiştir. Büyük askeri harcamaları ve insan gücüyle Türkiye, AB güvenlik ve savunmasına ciddi katkı yapabilecek kapasitededir: Türkiye'nin 2004 yılında GSYH'sının %2.59'u olan askeri harcamaları tüm NATO ülkeleri arasında oransal olarak en yüksek olanlar arasındadır.

Türkiye, Kasım 2004'te Brüksel'de düzenlenen Askeri Yetenek Taahhüt Konferansında, AB Temel Hedef 2010'un Muharebe Grupları Konseptine katkı sağlama isteğini açıklamıştır. Ayrıca, Avrupa Savunma Ajansı'nda yer almayı ve AB Sivil Temel Hedef 2008'e katkıda bulunmayı da istemektedir.

AB, Türkiye'nin barışı koruma operasyonlarındaki tecrübesinden yararlanması halinde Orta Doğu, Kafkasya, Orta Asya ve Strateji Belgesi'nde sayılan tehditlerin ortaya çıktığı dünyanın diğer bölgelerinde ağırlığını artıracak, diğer küresel güçlere karşı üstünlük sağlayacaktır. Türkiye'nin üyeliğinin, AB'nin hedefi olan AGSP şemsiyesi altında barışa katkı sağlama ve önleyici operasyonlar için büyük askeri katkı sağlayacaktır. Petersberg tipi operasyonlara katılmaya istekli olan Türkiye, Kuzey Irak'ta, Afganistan'da Bosna'da kazandığı tecrübeleriyle AB'nin askeri gücünü artıracaktır. Ayrıca, Avrupa'nın hızla yaşlanan nüfusu dikkate alınır, AB'nin fazla uzak olmayan bir gelecekte, hem kaynaklarının önemli bir bölümünü sosyal güvenliğe ayıracağı, hemde yeni insan kaynağına ihtiyaç duyacağı açıktır. Bu gereksinim sadece, ekonomik bakımdan değil, askeri bakımdan da kendini gösterecektir. (Karaosmanoğlu, 2001: 75) Çünkü, Petersberg tipi operasyonlar yoğun insan gücü gerektiren operasyonlardır. Türkiye ise düşük yoğunluklu operasyonlarda deneyimli ve iyi eğitilmiş askeri güce sahiptir. Bu Avrupa için önemlidir. Zira orta ve uzun vadede Avrupa'da doğum artışı olmayacaktır. Dolayısıyla AB, Türk askeri gücüne gereksinim duyacaktır. (Karaosmanoğlu, 2001: 26)

Türkiye'nin AB'ye bu aşamada üye olması, AB'yi hazır olmadığı bir anda güvenli kıtasal jeopolitiğin dışına iterek dünyanın en sorunlu alt sistemleri ile sınırdaş hale getireceği, mevcut hegemon güç ile henüz girmek istemediği bir rekabetin içine sürükleneceği tezine karşı (Özdağ, 2002: 20) "11 Eylül Saldırısı" İstanbul, Londra, Madrid'deki terör eylemleri göstermiştir ki artık dünyada güvenli bir yer kalmamıştır. Pentagon bile bir terörist saldırıya uğrayabilmektedir.

SONUÇLAR

450 milyon nüfusu, tek parası olan, dünyadaki en büyük ticari blok olması, dünyadaki en büyük insani yardım ve kalkınma yardımları sağlayan bir güç olarak, dış politikasında çoğunlukla askeri olmayan araçları kullandığı için “sivil güç” olarak adlandırılan AB, bu niteliğinden hızla sıyrılma ve global bir oyuncu olma çabası içerisine girmiştir. AB, bugün artık pek çok önemli uluslar arası sorunda önemli roller oynayamaya başlamıştır. AB, Bosna’daki NATO misyonunu 2 Aralık 2004 tarihinde devralması ve Bosna, Makedonya ve Demokratik Kongo Cumhuriyeti’nde barışa katkı yapması; Rusya’nın Kyoto Protokolü’nü imzalamasında etkili olması; İran’la yaşanan nükleer enerji bunalımında arabulucu olarak devreye girmesi; ABD’nin Irak politikasını eleştirmesi; Lübnan’a asker göndermesi AB’nin küresel rolünü oynamaya başladığını gösterir.

Dış politika ve güvenlik politikasında ciddi bir aktör olabilmek, üye devletlerin önemli dış ve güvenlik sorunlarında etkili bir karar alma yapısına ve gerektiğinde kullanabileceği bir askeri güce sahip olmayı gerektirir. Bu kapsamda AB Komisyonu’nun genişlemeden sorumlu eski üyesi Günter Verheugen, “*AB, güçlü bir ordu kurmak zorundadır. AB’nin küresel misyonunu yürütebilmesi buna bağlıdır. Çünkü yapılması gerekenleri artık diplomatlar değil, ordular yapacaklardır ve AB’de yarın, “Avrupa Birleşik Devletleri” olarak bir süper güç olacak ise askeri gücünü de ekonomik gücünün düzeyine çıkarmak zorundadır.*”(Hacısalıhoğlu,2005: 2) ifadeleriyle AB’nin küresel bir güç olabilmesi için etkin bir AGSP’ye gereksinimi olacağını vurgulamıştır.

Ayrıca, dünyamızda giderek artan istikrarsızlıklar ve krizlere müdahale etmek için AGSP’nin geliştirilmesi bir zorunluluktur. 1993’ten beri Bakanlar Konseyi, nükleer silahların azaltılmasından anti-terörizme, Balkanlardan Doğu Timor’a kadar uzanan bir dizi dış politika sorunları üzerine pek çok ortak tutum belirlemiş, ortak eylem kararı almış; Balkanlar, Orta Doğu gibi kriz bölgelerine yönelik özel temsilciler atamış; Amsterdam Antlaşması’ndan sonra 1999’da Ukrayna ve Rusya’ya yönelik, 2000 yılında da Akdeniz’e yönelik Ortak Stratejiler benimseyen AB, hızla şekillenen AGSP ile Birliğin komşu bölgelerde ya da daha uzak bölgelerdeki kriz durumlarına, NATO ile işbirliği içinde müdahale etme yeteneği kazanmak istemektedir.

Etkili ve tutarlı bir ODGP oluşturmak isteyen AB, 1950’lerden beri Avrupa’nın savunmasında önemli roller üstlenen Türkiye’nin etkin işbirliğine ve ortaklığına ihtiyaç duyacaktır. AB’nin uluslar arası politikada güçlü bir siyasi aktör olma konusundaki beklentilerine Türkiye’nin yapabileceği katkılar, getireceği sorunlardan çok daha fazla olacaktır. “Temel Hedef’e Türkiye’nin yaptığı katkı, kara, deniz ve hava gücü toplamı, Fransa, Almanya ve İngiltere’den sonra dördüncü büyüklüktedir. Bu önemli katkı ile Türkiye, AB’nin yetersiz olduğu alanlar için kuvvet tahsis etmeye hazır olduğunu göstermiştir. Bölgesinde istikrar unsuru olan güçlü askeri varlığı, NATO üyeliği, jeopolitik konumuyla Türkiye, AB’nin vazgeçemeyeceği bir bölgesel aktördür.

Giderek daha güvensiz hale gelen dünyamızda Türkiye'nin AB üyeliği, Avrupa Güvenlik Stratejisi'nde belirtilen AB'nin karşı karşıya olduğu terörizm, kitle imha silahlarının yayılması, bölgesel çatışmalar, çökmüş devletler ve örgütlü suçlar gibi tehditlerle başa çıkmada yeni fırsatlar sağlayacaktır. AB ile entegrasyon sürecinde yol almış bir Türkiye, hem AB, hem de Orta Doğu coğrafyası, dünya coğrafyası ve aynı zamanda dünya siyaseti açısından AB'ye yardım edecek yegane güçtür.

Türkiye, modernliği, demokrasisi, askeri güç, ekonomik ve sosyal potansiyeli ile bölgesinde önemli bir güçtür. AB'ye katılması Orta Doğu'nun yeniden yapılandırılmasında AB için bulunmaz bir fırsattır. İslami inanç ile modern bir toplum arasında çelişki olmadığının kanıtlanması ve dünyanın zengin Hıristiyan Batı ve fakir Müslüman Doğu olarak bölünmesini önleyebilmek için Türkiye'nin AB'ye ve AGSP yapılarına tam üye olması hem AB'nin, hem de Türkiye'nin yararına. Avrupa Parlamentosu Sosyalist Grup Başkanı Martin Schulz, bu durumu şöyle özetlemektedir: "11 Eylül'den sonra her nerede olursak olalım, hepimiz bu sınırları paylaşmaya başladık bile! Şuna inanıyorum ki güvenliğimiz, Ankara'ya kapılarımızın kapatılmaması ve Türkiye ile müzakerelerin başlatılmasıyla güçlenecek. Avrupa, acilen gerçek, ortak, etkin bir dış ve güvenlik politikası üretmeli ve Türkiye bu stratejinin bir parçası olmalıdır." (Zaman, 16.12.2004)

KAYNAKÇA

- AÇIKMEŞE, Sinem Akgül. (2004), "The Underlying Dynamics of the European Security and Defence Policy", *Perceptions*, pp. 119-146.
- "AP: AGSP Anlaşması AB'ye Aykırı.", *Hürriyet Gazetesi*, 1 Nisan 2002.
- "Avrupa Birliği'nin Türkiye Etki Raporu" (2005), http://www.belgenet.com/arşiv/ab/etki_2004.html (10.07.2007).
- "Avrupa Ordusunda Rolümüz Netleşti", *Milliyet Gazetesi*, 3 Aralık 2001.
- BAC, Meltem Müftüleri. (2001), *Türkiye ve Avrupa: Soğuk Savaş Sonrası İlişkiler*, Çev. Simten Çoşar, ALFA Yayınları, 1. Baskı, İstanbul.
- BAYDAROL, Can. *Avrupa Birliği'ni Kuran Antlaşma*, İKV Yayını No:115, İstanbul.
- BUHARALI, Can. (2002), *Avrupa Güvenliğinde AB ve Türkiye*, Arı Düşünce ve Toplumsal Gelişim Derneği, İstanbul.
- CAMERON, Fraser. (1999), *The Foreign and Security Policy of the European Union, Past, Present and Future*, Sheffield Academic Press, Sheffield, England.

- ÇAYHAN, B. Esra. (2002), "Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası ve Türkiye", (çevrimiçi) http://www.akdeniz.edu.tr/iibf/yeni/genel/dergi/sayi_03/03cayhan.pdf. (11.08.2007).
- ÇOMAK, Hasret. (2005), *Avrupa'da Yeni Güvenlik Anlayışları ve Türkiye*, TASAM Yayınları Avrupa Birliği: 5, İstanbul.
- DOĞAN, Esra. (2003), "Turkey in the new European Security and Defence Architecture", *Perceptions*, Volume:8, Number: 1, pp.153-192.
- EMERSON, Michael ve TOCCIE, Nathalie. (2004), "Dış Politika ve Güvenlik Politikası", *Çağdaş Türkiye'nin Avrupa Dönüşümü*, Doğan Kitap, 1.Baskı, ss. 63-88.
- ERDOĞDU, Hikmet. (2004), *Avrupa'nın Geleceğinde Türkiye'nin Önemi ve NATO İttifakı*, IQ sanat Yayıncılık, 1. Baskı, İstanbul.
- FOGG, Karen. (2002), *Avrupa Birliği'nin Güncel Eğilimleri ve Türkiye*, Türkiye Bilimler Akademisi Forumu, Sıra no: 5
- HACISALİHOĞLU, Yaşar. (2005), "Siyasal Hedefi Bulanıklaşan AB ve Türkiye" (çevrimiçi) <http://www.turkpolitika.com/index.php/doryasar-hacihoglu-mainmenu-72/536?tmpl> (05.05.2008)
- HUNTER, Robert E. (2002), *European Security and Defence Policy, NATO's Companion or Competitor?*, Rand Europe, Santa Monica.
- KARAOSMANOĞLU, Ali. (2001), "AB ve NATO Üyesi Ülkelerin Ulusal Güvenlik Stratejileri" *Avrupa Güvenlik Savunma Kimliği, AB- NATO İlişkilerinin Geleceği ve Türkiye'ye Etkileri, Harp Akademileri Komutanlığı Sempozyum, Bildiriler, Konuşma metinleri, soru cevaplar, katkılar*, Harp Akademileri Basım Evi, İstanbul. ss.415-421.
- KARAOSMANOĞLU, Ali. (2001), *European Security and Cooperation in the 21.st Century*, International Conference, Arı Movement, The Marmara Hotel, İstanbul, pp. 25-26.
- SCHULZ, Martin. "Gerçek Kültür Diyaloguna Muhtacız", *Zaman Gazetesi*, 16.12.2004, ss.11.
- ORHUN, Ömür. (2000), "European Security and Defence Identity- Common European Security and Defence Policy: A Turkish Perspective", *Perceptions*, pp.115-124.
- ÖYMEN, Onur. (2002), "The Place of Turkey in European Security and Defense Identity" *A Publication of University of Marmara European Community Institute*, Publication : 6, pp. 325-329.
- ÖYMEN, Onur. (2001), "Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği", *Elegans Dergisi*, No:52, ss. 62-66.
- ÖYMEN, Onur. (2001), "What is Turkey's Role in NATO-EU Cooperation?", *İnsight Turkey*, Volume: 3, Number: 3, pp.15-19.
- ÖZDAĞ, Ümit. (2002), *Türkiye - AB İlişkileri (Jeopolitik Yaklaşım)*, ASAM, Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları, Ankara.

- ÖZDAL, Barış, GENÇ, Mehmet. (2005), *Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası'nın Türkiye- AB İlişkilerine Etkileri*, Aktüel Yayınları, 1. baskı, İstanbul.
- ÖZDEMİR, Burak. (2002), *Avrupa'nın Güvenlik ve Savunma Yapısı ve Türkiye*, İKV Yayını, No:171, İstanbul.
- ÖZEN, Çınar. (2001), "Consequences of the European Security and Defense Policy for the European Non-EU NATO Members", *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, Cilt:1, Sayı:1 ss.139-153.
- Presidency Conclusions Cologne European Council 3 and June 4 1999*, (2005), (çevrimiçi) <http://ue.eu.int/uedocs/cmstUpload/CologneEuropeanCouncil/Annex/III/ofthePresidencyConclusions>, (07.08.2007).
- RUPP, Michael. (2002), *Avrupa Birliği'nin Ortak Dışışleri ve Güvenlik Politikası ve Türkiye'nin Uyumu*, İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları, İstanbul.
- (2003), "Yıllar Süren AGSP Pazarlıkları Kopenhag'da Nasıl sonuçlandı?", *Güncel Haber*, Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası Özel Sayısı, Avrupa Komisyonu Türkiye Tem., Güncel Haber'in Eki, ss.3-4.
- (2003), "Ortak Dış Güvenlik Politikası ODGP'den, Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası AGSP'ye..." *Güncel Haber*, Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası Özel Sayısı, Avrupa Komisyonu Türkiye Tem. Güncel Haber'in Eki, ss.3-4.

